

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Дікареєва Сергія Григоровича
«Роль контрабаса у творчості композиторів ХХ століття: від
оркестрового до сольного інструмента»

представленого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Дисертаційна робота, представлена на розгляд рецензента, є вагомим внеском у вивчення ролі контрабаса в музичній практиці ХХ століття та її впливу на розвиток сучасної музичної культури. Автором виконано об'ємне та докладне дослідження, що зосереджено на двох ключових аспектах: зміні парадигми ролі контрабаса в музиці від кінця ХІХ–ХХ століття та розвитку ролі контрабаса в українській музиці ХХ–ХХІ століть. Дисертант ретельно досліджує еволюцію використання інструменту, починаючи з оркестрової практики та завершуючи сольними амплуа. С. Дікареєв торкається важливих питань щодо техніки гри, жанрових особливостей, а також впливу музичних течій на розвиток контрабасової музики.

Перший розділ дисертаційної роботи «Роль контрабаса у творчості композиторів кінця ХІХ - ХХ століття: зміна парадигми», присвячений історичним питанням вивчення еволюції контрабаса у музичному мистецтві від кінця ХІХ століття до середини ХХ. Дослідник простежує множину аспектів ролі контрабаса, розкриваючи його семантику та функції в оркестровій музиці від періоду класицизму до модерну. В цьому розділі розглянуто шляхи посилення ролі контрабаса у класичному оркестровому складі, а також показано, як семантика цього інструмента змінювалася під впливом розвитку музичних стилів. Автор розглядає історичні обставини переходу контрабасового виконавства від оркестрового до сольного та аналізує внесок композиторів у формування сольного репертуару для цього інструмента. Особлива увага приділяється дослідженню творчості Пауля Гіндеміта, чий камерно-інструментальні опуси не тільки збагатили репертуар для контрабаса, а й сприяли також розвитку і підвищенню ролі інструмента в музичному мистецтві ХХ століття. Завершує розділ аналіз сучасного статусу контрабаса у музичному мистецтві, можливості та перспективи інструмента на прикладі творів Кшиштофа Пендерецького та Франка Прото. У підсумку наголошується, що саме у ХХ столітті трансформувалась функція контрабаса від оркестрової до сольної, а інструмент набув абсолютно самостійного статусу.

Другий розділ дисертаційної роботи представляє глибокий аналіз динамічного розвитку контрабасового репертуару в Україні протягом ХХ-ХХІ століть. Увиразнюються ключові етапи його формування. Автор аналізує роль контрабаса в симфонічних творах, розглядаючи його функції та взаємодію з іншими оркестровими інструментами. Вивчається вплив європейських музичних традицій, а також розвиток професійної підготовки музикантів на становлення контрабасового репертуару в Україні. Особлива увага приділена аналізу творів видатних українських композиторів, таких як М. Лисенко, М. Калачевський, П. Сениця, які впроваджували новаторські жанрові та стильові підходи, створюючи музику для контрабаса. Досліджується використання інструмента у симфонічних творах Р. Глієра, у яких композитор збільшує діапазон звучання контрабаса, урізноманітнює штрихову палітру та вводить віртуозні пасажі.

Друга половина розділу присвячена аналізу великої кількості творів українських композиторів другої половини ХХ–початку ХХІ століття. Цей період ознаменований значущими трансформаціями в контрабасовому мистецтві. Значно розширилась виконавська, відтак і композиторська техніка. Зросла кількість творів для контрабаса. Автор дослідження вивчає розширення жанрових, тембрових можливостей інструмента та вплив контрабасистів-виконавців на композиторську творчість. Також увиразнюється вагомий внесок молодих композиторів у розвиток сучасного контрабасового репертуару.

Висновки, запропоновані Сергієм Дікаревим у його дисертаційній роботі, є важливим завершенням об'ємного наукового дослідження і відображають глибокий рівень аналізу і наукове мислення автора. У висновках чітко визначаються ключові результати та відкриття, до яких дійшов автор під час вивчення ролі контрабаса в музиці ХХ століття. Вони не тільки систематизують інформацію, представлену у попередніх розділах, але і вказують на суттєві внески у вивчення даної теми, розкривають її актуальність та надають рекомендації для подальших досліджень.

Що стосується Списку використаних джерел в дослідженні Сергія Дікарева, то він відзначається широким спектром іноземної літератури. У цьому списку охоплені майже всі основні праці та статті, які мають відношення до теми дослідження. Це свідчить про ретельну підготовку автора та його здатність систематизувати та використовувати наукові ресурси. Анотація до дисертації також є повною та змістовною, охоплює всі ключові положення та питання, що розглядаються в роботі.

У процесі ознайомлення з дисертацією Сергія Дікарева, рецензент не виявив вагомих зауважень щодо його змісту та оформлення. Однак, для

подальшого обговорення та розгляду, рецензент був би зацікавлений отримати відповіді автора на наступні запитання:

1. Ваша дисертація апелює до розвитку контрабасової музики в Україні. Які основні виклики виникають перед сучасними українськими композиторами, коли вони працюють над творами для контрабаса, і як це відображається у вашому дослідженні?
2. Ви зазначили, що контрабас став важливою ланкою у складі симфонічного оркестру ХХ століття. Отже, які саме напрацювання у розвитку виконавської техніки ви можете окреслити у зв'язку з цим, і як вони вплинули на звучання оркестру?

У підсумку зазначу, що дисертація Дікарева Сергія Григоровича «Роль контрабаса у творчості композиторів ХХ століття: від оркестрового до сольного інструмента» представлена на здобуття ступеня доктора філософії і подана до захисту до разової ради ХНУМ імені І. П. Котляревського є цікавим та глибоким дослідженням, що уможливорює розуміння еволюції контрабасової музики протягом ХХ століття та її впливу на музичну культуру. Робота має чималу наукову та практичну вагу для музикознавства та виконавської практики в Україні та за її межами. Її зміст, структура, заявлені актуальність теми, наукова новизна отриманих результатів, теоретико-практичне значення, а також результати, викладені у Висновках, дають підстави для визначення даної праці такою, що відповідає чинним вимогам пп. 5–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також затвердженим наказом МОН від 12 січня 2017 року «Вимогам до оформлення дисертації», тож заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 — «Музичне мистецтво» галузі знань 02 — «Культура і мистецтво».

Автор дисертації Дікарев Сергій Григорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувачка кафедри оркестрових струнних інструментів
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. КотляревськогоА. О. Мельник